

Järvilehto kirjoittaa oivaltavasti ja virtaavasti. Kirja on täynnä mainioita ja hauskojakin esimerkkejä elävästä elämästä. Näin kirjan lukeminen itsessään toimii harjoituksena ja tarjoaa kokonaisuutena yhden pitkän flow-kokemuksen. Ainoa mikä jäi hämäämään – kun kyse on kuitenkin filosofiasta – on,

että Järvilehto esittää asiat ehkä vähän liiankin virtaavasti ja sujuvasti.

Helposti jää huomaamatta, että Järvilehdon näkemys ajattelun olemuksesta on sekin vain yksi filosofinen kanta, jota ei saa ottaa selviönä, muuten virta jähmettyy dogmiksi. Filosofian ja muun mestarillisen ajatte-

lun lähtökohta on aina ihmettely ja kyseleminen olemassaolon mysteerin edessä. Vasta ihmettely ja kyseleminen avaavat portit keskusteluille ja kiistelyille ja ajattelun loputtomalle liikkeelle ja kehittymiselle kohti mestaruutta, jota ei koskaan lopullisesti voi eikä tulekaan saavuttaa.

Virikkeitä sosiaalityön tutkimusperustaisen käytännön kehittämiseen

KYÖSTI RAUNIO

Tutkimusperustan vahvistaminen on sosiaalityön käytännön kehittämisen keskeinen teema ja ollut lisääntyvässä määrin esillä myös Suomessa, erityisesti käytäntötutkimukseen liittyen. Tehtävä on haasteellinen, sillä sosiaalityön tutkimusperusta on puutteellinen ja sosiaalityöntekijät eivät mainittavasti perusta työskentelyään, eivätkä varsinkaan toimenpiteitä koskevaa päätöksentekoa, tutkimustietoon. Tämä koskee myös suomalaista sosiaalityötä, vaikka täällä sosiaalityöntekijöiden koulutukseen sisältyy tutkimusvalmiuksien opiskelu, toisin kuin kirjoittajien kotimaassa Englannissa.

Joan Orme ja David Shemmings käsittelevät kirjassaan kattavasti tutkimusperusteisen sosiaalityön käytännön kehittämisen keskeiset teemat. Kirjoittajat korostavat, ettei kyseessä ole oppikirja tutkimuksen tekemisestä, vaikka kirjas-

sa kuvataan tutkimuksen lähestymistapoja ja metodeja. Kirjan kohteena mainitaan opiskelijat, työntekijät, johtajat ja palvelujen käyttäjät. Sosiaalityön käytäntöä tarkastellaan kuitenkin etupäässä ammatillisen työn näkökulmasta. Kirja on kirjoitettu tutkimuksen näkökulmasta ja tarkoitettu sosiaalityön käytäntöä tutkiville. Tämä sopii yhteen sen tavoitteen kanssa, että kirja pyrkii rohkaisemaan sosiaalityöntekijöitä kehittymään tutkimustietoisina ja omia käytäntöjä tutkivina.

Orme ja Shemmings pitävät kirjansa erityisyytenä sosiaalityön tutkimuksen paikantamista laajemmin sosiaalityösiin. Tämä näkyy erityisesti kirjan ensimmäisessä osassa, jossa käsitellään sosiaalityöteellisen ja sosiaalityön tutkimuksen kehitystä ja lähtökohtia angloamerikkalaisissa maissa. Kirjoittajat korostavat sosiaalityöteellisen tutkimuksen merkitystä sosiaa-

Joan Orme &
David Shemmings
Developing Research Based
Social Work Practice
Palgrave Macmillan, 2010

lityölle, mutta painottavat myös sosiaalityön tutkimuksen erityisyyttä sosiaalityöteelliseen tutkimukseen nähden. Sosiaalityössä tutkitaan interventioita sosiaalisiiin tilanteisiin, joihin sisältyy kompleksisia suhteita yksilöiden sekä yksilöiden ja yhteiskunnallisten rakenteiden välillä. Tällöin sosiaalityön tutkimus ei vain tukeudu muiden sosiaalityöteiden teorioihin ja menetelmiin, vaan tuottaa uutta tietoa ja teoreettisia näkemyksiä ihmisistä sosiaalisissa tilanteissa.

Käytännölle perustaa muodostavina sosiaalityön tutkimuksen suuntauksina käsitellään näyttöön perustuvaa käytäntöä sekä emansipatorista ja osallistavaa tutkimusta. Näyttöön perustuva käytäntö näh-

dään tärkeänä sosiaalityön tutkimusperustan kehittämiseksi. Se esitetään kuitenkin suppeasti tieteelliseen tutkimuksen tuottamina faktoina ja näihin perustuvina ohjeina. Ilmeisenä tarkoituksena on vahvistaa mielikuvaa emansipatorisesta ja osallistavasta tutkimuksesta sosiaalityölle omimpana suuntauksena. Tällainen tutkimus perustuu sosiaalityön arvoihin ja mahdollistaa käytännössä toimivien osallistumisen tutkimuksen tekemiseen.

Kirjan pääosan muodostavassa toisessa osassa käsitellään tutkimuksen tekemisen vaiheita. Liikkeelle lähdetään eettisistä kysymyksistä. Korostetaan eettisten kysymysten selvittämistä tutkimusprosessin alussa, vaikka todetaan myös, että eettistä harkintaa vaativia tilanteita kohdataan jatkuvasti erilaisissa tutkimusprosessin vaiheissa. Sosiaalityön tutkimuksen eettiset periaatteet johdetaan sosiaalityön ammatillisen käytännön perustana olevista arvoista ja eettisistä periaatteista. Suomessa sosiaalityön tutkimuksen eettisiä kysymyksiä on käsitelty etupäässä yleisesti sosiaalityön tutkimuksen eettisinä kysymyksinä.

Varsinaisesti tutkimuksen tekeminen aloitetaan kirjallisuuskatsauksilla. Tarkastellaan tutkijan itsensä laatimaa perinteistä ja jonkin instituutin laatimaa systemaattista kirjallisuuskatsausta.

Korostetaan katsauksiin valittavien tutkimusten laadun arviointia ja esitetään kriteereitä tutkimusten kriittiseksi arvioimiseksi. Kirjoittajat olisivat voineet katsausten laadinnan ohella kiinnittää huomiota siihen, miten systemaattiset katsaukset informoivat tutkimusperustaisen sosiaalityön käytännön ke-

hittämistä; millaisiin käytännön kysymyksiin katsaukset antavat tutkimustietoa, millaisiin taas eivät anna. Systemaattisissa katsauksissa käsitellään etupäässä tarkkaan rajattuja interventioita.

Metodologioita ja metodeja yleisesti käsittelevä luku luo taustaa tarkemmin kvantitatiivisiin ja kvalitatiivisiin metodeihin kohdistuville luvuille. Kirjoittajien mielestä metodologisten lähtökohtien tiedostaminen johtaa metodien selkeämpään ymmärtämiseen ja täten parempaan tutkimukseen. Metodologiset lähestymistavat tyypitellään kaksijakoisesti empiiriseksi tai datavetoiseksi ja teoriavetoiseksi. Lähestymistapoja luonnehditaan myös positivistiseksi ja konstruktivistiseksi, objektiiviseksi ja subjektiiviseksi sekä tutkimuskäytännön tasolla kvantitatiiviseksi ja kvalitatiiviseksi. Kaksijakoinen tyypittely yksinkertaistaa metodologisia suuntauksia huomattavasti verrattuna sosiaalityön tutkimuksessa yleisesti käytettyyn tapaan erottaa empiristinen, realistinen, tulkitseva ja kriittinen suuntaus. Kirjoittajat mainitsevat realistisen ja kriittisen tutkimuksen, mutta lukijalta voi jäädä huomaamatta näiden merkitys erityisinä sosiaalityön tutkimuksen suuntauksina. Vaikka kirjoittajat korostavat metodologisten lähtökohtien tuntemisen merkitystä tutkimuksen tekemiselle, he myös toteavat pragmaattisesti, että käytännölle merkityksellistä tietoa ei tuoteta niinkään pitäytymällä johonkin metodologiseen lähestymistapaan kuin käyttämällä menetelmiä, jotka tuottavat parhaan informaation käytännön määrittämiin tarkoituksiin.

Lukuisista mahdollisista metodeista käsitellään sellaisia, joi-

ta kirjoittajien mielestä tarvitaan sosiaalityön käytännön tutkimusperustan vahvistamisessa. Kirjoittajien mielestä kvantitatiivisten menetelmien käsittelyä ei ole syytä laiminlyödä, vaikka sosiaalityöntekijät suhtautuvat näihin usein epäluuloisesti. Kirjassa esitetään tilastollisen tutkimuksen perusteet helposti omaksuttavassa muodossa. Luvussa ei kuitenkaan käsitellä ristiintaulukoita, mitä voi pitää puutteena. Ristiintaulukon laadinta ja tulkitseminen kuuluu numeerisen tarkastelun perusvälineisiin. Omassa luvussa käsitellään surveytutkimuksen perusteita, erityisesti tiedon keruuta kyselylomakkeilla. Pääasiallinen huomion kohdistetaan kysymysten laadintaan ja sijoittamiseen lomakkeelle. Lisäksi käsitellään psykososiaalisia ilmiöitä mittaavien asteikkoja ja luodaan tiivis katsaus otantamenetelmiin ja otoksen kokoon erityyppisissä tutkimuksissa.

Laadullisen tutkimuksen monista suuntauksista käsitellään grounded theory ja diskurssi-analyysi.

Menetelmien valinnalle ei esitetä muuta perustetta kuin, että ne ovat yleisesti käytettyjä. Menetelmät erotetaan siten, että grounded theory keskittyy puheen sisältöön, diskurssi-analyysi kohdentuu tapaan, jolla kieltä käytetään. Tavoitteena ei ole selvittää, miten menetelmiä käytetään, vaan auttaa esimerkkien avulla arvioimaan kriittisesti laadullisia tutkimuksia. Tavoitteen toteutumista voi epäillä, kun menetelmien perusteita ei käsitellä muutamaa lausetta enemmän. Laadullisen tutkimuksen suuntauksia käsitellään kvantitatiiviseen tutkimukseen verrattuna suppeasti ja ylimalkaisesti. Jotka eivät

tunne entuudestaan laadullista tutkimusta, tuskin saavat riittäviä perusteita arvioida kriittisesti menetelmien käyttämistä ja saatujen tulosten merkitystä käytännölle.

Kirjan kolmas osa käsittelee tutkimuksen tekemisen ehtoja ja tutkimusten tuottaman tiedon levittämistä käytäntöön. Kirjoittajat katsovat, että tutkimuksen tekijä ei ilman muuta omista tutkimusta. Tutkimuksen toimeksiantajat ja rahoittajat rajoittavat tutkijan vapautta päättää tutkimuksensa tekemisestä. Tavanomaiset reunaehdot ovat toissijaisia siihen lähtökohtaan nähden, että tutkijan tulee omaksua näkemys tutkimuksen kohteena olevista ihmisistä sen tiedon omistajina, johon hän haluaa pääsyn. Tämän tulee ohjata sekä tutkimuksen toteuttamista että tulosten julkaisemista. Tutkimuksen omistamista tarkastellaan kuitenkin etupäässä käytäntöjä tutkivien, mutta myös käytännössä toimivien, työntekijöiden ja palvelujen käyttäjien näkökulmasta. Käytännössä toimivat eivät ole vain tutkijoiden informantteja, vaan osallistuvat tutkimuksen tekemisen prosessiin sen eri vaiheissa. Painopiste on työntekijöiden osallistumisen lisäämisessä. Kaikki palvelujen käyttäjät eivät halua olla aktiivisesti mukana tutkimuksen tekemisessä. Kaikkeen tutkimukseen

tulee silti sisällyttää palvelujen käyttäjien näkökulma.

Akateemiselle tutkimukselle riittää, että tulokset julkaistaan oikealla tavalla ja ovat muiden tutkijoiden käytettävissä. Tutkimukseen perustuvan käytännön kehittäminen edellyttää, että tulokset ovat käytännössä toimiville merkityksellisiä. Käytännössä toimivia tulee myös informoida tutkimuksista ja heillä tulee olla kompetenssi arvioida kriittisesti tutkimustuloksia ja niiden syntymiseen johtanutta prosessia. Lisäksi heillä tulee olla aikaa ja tilaa perehtyä työssään tutkimuksiin ja käyttää näiden tuloksia. Tähän tarvitaan työllistävän organisaation tuki.

Kirjassa esitellään brittiläisiä aloitteita tutkimusten levittämiseksi käytäntöön ja seikkoja, joihin tulee kiinnittää huomiota, jotta niitä voidaan paremmin hyödyntää käytännössä. Internetin nähdään huomattavasti helpottaneen tutkimustiedon tavoitettavuutta työntekijöille ja palvelujen käyttäjille. Kirjoittajille ei riitä, että työntekijät ovat tutkimustietoisia ja hyödyntävät tutkimusten tuloksia käytännössä. Heidän toivotaan kehittyvän myös reflektiivisiksi omien käytäntöjen tutkijoiksi. Näin varmistetaan tutkimuksen kohdentumista käytännölle keskeisiin kysymyksiin.

Ormen ja Shemmingsin teos antaa monipuolisesti perustietoa tutkimusperustaisen sosiaalityön käytännön kehittämiseksi keskeisistä seikoista. Käsitteilytapa on pääasiassa vähän aikaisempaa tietoa edellyttävää. Kirjassa käytetään joitakin keskeisiä käsitteitä yleisesti tiedettyinä, mitä voi pitää ongelmallisena. Voidaanko olettaa, että perusteokseksi tarkoitetun kirjan lukijat tietävät ilman tarkempaa selvitystä kriittisen reflektiivisen erilaiset merkitykset? Entä kirjassa paljon käytetyn tutkimustiedon laadun arvioimiseksi tärkeän termin rigour (rigorous) merkitykset?

Kirja on suhteellisen suppea, minkä vuoksi joitain teemoja on käsitelty ohuesti. Kirja on enemmänkin virikkeitä antava kuin perusteellisesti teemoja käsittelevä. Lähtökohdat ovat vahvasti brittiläisessä sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännössä. Kirja sopii opiskeltavaksi suomalaisen sosiaalityön käytäntötutkimusta käsittelevän teoksen oheen. Näin se edesauttaa suomalaisia sosiaalityön opiskelijoita ja työntekijöitä kehittymään ammattilaisina, jotka ovat paitsi kriittisesti reflektiivisiä ja tutkimustietoisia, kykenevät myös tutkimaan omia käytäntöjään.